

Torah from Around the World

Degene die iets groots wil is is een groot mens in mijn ogen – niet degene die het weet te verwerkelijken. Want bij verwerkelijking speelt geluk een rol. Het meest opmerkelijke van alles is als een mens nooit opgeeft.

Theodor Herzl

Sjabbat 28 december 2019 / 30 Kislev 5780, Mikéts, Beresjiet/Genesis 41:1 - 44:18

Tanach blz. 84 - 94; 2e Sefer: Beresjiet 1:14 - 19, Tanach blz. 3

Haftara: Zecharja 2: 14 - 4:7 en Jesaja 66: 1 & 23, Tanach blz. 1214 - 1217 en 911 & 914.

vertaler: Sera Spanier

Commentaar: *Rabbin Eliezer B. Diamond, docent Talmoed en Rabbijnse teksten aan het Jewish Theological Seminary te New York.*

Oorspronkelijke Engelse tekst: <http://www.jtsa.edu/hearing-the-scream>

You can listen to the English version via the link above.

De schreeuw horen

Mogelijk bestaat er geen schreeuw die zo beroemd is als degene die is afgebeeld op het schilderij van Edvard Munch, dat simpelweg bekend staat als *De Schreeuw*. De ironie hiervan is dat bijna niemand van ons zich bewust is welke schreeuw Munch wilde laten zien.

De volledige titel van het schilderij luidt oorspronkelijk: *De schreeuw van de natuur*. De schreeuw van Munch komt van de bloed-oranje/rode lucht op de achtergrond. Hij beschrijft

het moment van inspiratie van het schilderij als volgt: „Ik liep langs de weg met een paar vrienden, toen de zon onderging; opeens was de lucht zo rood als bloed. Ik hield stil en leunde over het hek; ik voelde me onbeschrijflijk moe. Tongen van vuur en bloed hingen boven het blauwzwarte fjord. Mijn vrienden liepen door, terwijl ik achterop raakte. Ik trilde van angst. Op dat moment hoorde ik de geweldige, nimmer eindigende schreeuw van de natuur.”

De figuur op het schilderij die lijkt te schreeuwen, reageert eigenlijk op een andere schreeuw en probeert die niet te horen, maar dat lukt niet. Hij houdt zijn handen tegen zijn oren in een vergeefse poging om het geschreeuw dat hem belaagt niet te horen. Zijn mond staat open van angst en ontzetting, maar ofschoon hij dat gevoel van horreur kenbaar kan maken, kan hij zijn vrienden - en ons - de schreeuw van de natuur niet doen horen. Hij is, alleen, opgesloten met dit besef in zijn eigen hoofd en hij houdt het als het ware binnen met dezelfde handen die worstelen om het buiten te houden. Zijn geschreeuw moet anderen voorkomen als dat van een gek, omdat ze zich niet bewust zijn van de oorzaak van zijn ontzetting. Munch laat dit op een briljante manier zien door een visueel medium te gebruiken om een geluidservaring weer te geven. We kunnen ons de schreeuw voorstellen, maar we kunnen die nooit horen; er staat een muur van stilte tussen ons en de angstige figuur op de voorgrond van het schilderij.

In de sidra Mikeets lezen we over een andere schreeuw die niet gehoord werd. Als Joseef zijn broers herkent (als hij onderkoning is van Egypte, red.), beschuldigt hij ze ervan dat ze spionnen zijn. Hij dreigt eerst om alle broers, op één na, gevangen te zetten en om die ene overgebleven broer Benjamin te laten terug brengen (naar hun vader, red). Hij wordt vervolgens wat minder streng en eist dat slechts een van hen, Sjim'on, als gijzelaar achter blijft, zodat de anderen voedsel naar hun gezinnen kunnen brengen en terugkeren met hun jongste broer. Na hun vrijlating piekeren de broers over de oorzaak van hun tegenslagen. „Ze zeiden tegen elkaar: „Voorwaar, schuldig zijn wij met betrekking tot onze broer; we zagen dat hij zielsbenauwd was toen hij ons smeekte, en wij luisterden niet. Daarom overkomt ons dit leed.' ” (Beresjiet/Genesis 42:21).

Toen hij ons smeekte. We zijn met stomheid geslagen: net als de broers hebben ook wij de smeekbeden van Joseef nooit gehoord. We hebben het verhaal zoals beschreven staat in Beresjiet 37 genomen voor wat er stond: de broers trekken hem zijn kleren uit, gooien hem in een put, overwegen hem te laten sterven, en verkopen hem uiteindelijk als slaaf. We horen geen woord van Joseef zelf en toch, als we er even over nadenken, realiseren we ons dat Joseef natuurlijk gesproken moet hebben. Hij moet geprotesteerd hebben, geschreeuwd, gesmeekt, misschien zelfs gevloekt. Ofschoon geschreven vanuit de positie van de alwetende verteller wordt het verhaal in Beresjiet 37 feitelijk verteld vanuit het perspectief

van de broers. Joseef is een doorn in hun oog en er moet korte metten met hem worden gemaakt. Hoe? Verkopen? Doden? Er is geen noodzaak om hun beoogde slachtoffer te raadplegen. Nadat zij hem naakt in een put hebben gegooid, beslissen zij over zijn uiteindelijke lot tijdens een bevredigende lunch: „Daarna gingen zij zitten eten.” (Beresjiet 37:25) Het geschreeuw van Joseef is slechts achtergrondlawaai voor de broers; zij horen het wel, maar het raakt hen niet.

In Beresjiet 38, nadat zoveel jaren voorbij zijn gegaan, openen de broers eindelijk hun oren voor het schreeuwen van Joseef. Het is alsof de geluiden al die tijd bevroren zijn geweest en nu in snelle vaart hun oren binnenstromen. De eigenlijke ervaring van horen vond lang geleden plaats; nu begint het luisteren. Deze kreten nu echt te horen moet voor de broers ondraaglijk zijn geweest. Daarmee erkenden zij de menselijkheid van Joseef en tegelijk hun eigen onmenselijkheid toen zij onverschillig waren voor zijn lijden.

Uiteindelijk horen ook wij de kreten van Joseef, door ze in het overbekende verhaal in te lassen. En we erkennen dat ook wij in het complot zaten, vanwege onze bereidheid om ons voor te stellen hoe Joseef verkocht werd zonder de stem van Joseef hierin te horen. Nu moeten we dit verhaal op een andere manier vertellen, waarin ook het hartverscheurend schreeuwen van Joseef is opgenomen. Het is bijna ondraaglijk om het verhaal op die manier te vertellen en het helpt ons om te begrijpen waarom de broers het schreeuwen van Joseef uit hun collectieve herinnering weg lieten.

Sommig geschreeuw, zoals dat van een kind met liefhebbende ouders, wordt meteen gehoord. Ander geschreeuw wordt eerst genegeerd en pas na enige tijd herkend, bijvoorbeeld als geliefden ruzie maken. Soms blijft een schreeuw jaren ongehoord, soms zelfs tientallen jaren, zoals die van Joseef. Een enkele schreeuw, zoals de schreeuw van Munch, blijft bevroren in de tijd. Ze klinkt altijd, maar wordt nooit echt gehoord.

Toch is het van groot belang dat wij de schreeuw van de natuur, die Munch ons laat zien, horen, in deze gevaarlijke tijden van smeltende ijskappen en bizar weer - de aarde roept naar ons op velerlei wijze: „Jullie doden me!” We kunnen onze oren ervoor sluiten. Maar ik ril als ik denk aan de dag waarop we naar een verwoeste planeet zullen kijken en zeggen - als we dan nog leven om het te kunnen zeggen – „Helaas, schuldig zijn wij, omdat we zagen dat de planeet zielsbenauwd was, maar ons niets hebben aangetrokken van haar smeekbeden.”